
Chci vrátit kohoutovi pohyb. S Petrem Skálou o Staroměstském orloji

Chci vrátit kohoutovi pohyb. S Petrem Skálou o Staroměstském orloji

K posledním vteřinám končícího roku a k prvním roku nastupujícího neodmyslitelně patří sledování pohybu vteřinové ručičky hodin. V České republice to bývá zcela určitě ručička nejslavnějších hodin, prvních mezi všemi – Staroměstského orloje, skvostu všech skvostů. Počítání času, pohyb nebeských těles, astronomické a astrologické souvislosti vepsané do astrolábu a kouzelné divadlo s otevřením oken nad ciferníkem, průvodem apoštolů, klinkáním smrti, která nakonec bere vše, až po závěrečné vysvobození z temnoty kohoutím zakokrháním, jako příslibem rána a snad lepších časů, okouzluje Pražany a návštěvníky metropole už 600 let. Pohled na orloj z druhé strany nabízí následující rozhovor s ak. soch. Petrem Skálou, hlavním pražským orlojníkem.

Co znamená funkce pražského orlojníka a co konkrétně představuje v praxi?

Znamená odpovědnost za to, že orloj funguje a že funguje bez problémů. A to samozřejmě znamená povinnost provádět údržbu a opravy.

Je to tedy především mechanická údržba orloje?

Jedná se především o hodinový stroj, údržba se tedy týká stroje astrolábu a celé mechaniky, která tam v současné době je, včetně mechanismu, který otáčí apoštoly, a také pohonu elektrického; ten tam je od roku 1947-48, kdy byl orloj po válečném požáru osazen zpátky.

hlavní pražský orlojník ak. soch. Petr Skála, restaurátor věžních hodin s licencií Ministerstva kultury ČR, soudní znalec v oboru věžních hodin a správce Staroměstského orloje

Jste akademický sochař. Člověk by si myslel, že údržba tak obtížného mechanismu je spíše pro strojaře nebo uměleckého řemeslníka, nikoliv pro uměleckou profesi, když si tedy odmyslím, že se třeba podílíte na restaurování sošek apoštolů nebo Mánesova ciferníku.

To vůbec ne, mám za sebou kromě sochařské historie také kariéru restaurátora starých věžních hodin, takže mechanismy věžních hodin znám, rekonstruovali jsme mnoho desítek strojů skutečně starých několik set let, renesančních, barokních, takže vím, jak to všechno funguje. Z tohoto hlediska orloj jako mechanismus vlastně nic tak složitého není, dá se pochopit snadno. Spíše jde o to, že člověk musí mít k takovému stroji patřičnou úctu a respekt, protože je to přece jen naprosto neuvěřitelně starý mechanismus a úctu k jeho autenticitě člověk v sobě samozřejmě má.

Co vás na stroji, jako je pražský orloj, fascinuje nejvíc? Je to jeho matematicko-astronomická, umělecká nebo mechanická část?

Víte, orloj jako celek má v sobě úžasnou magii. Jeho magie je daná tím, že to je úžasný stroj historický, umělecko-řemeslně nesmírně cenný. Je to skutečná rarita, protože to je jediný orloj, který se zachoval takto starý, všechny ostatní orloje, které ve světě jsou, mají moderní mechanismy. A když už jsme u té magie, úžasné je i to, že ani dnes nemůžeme říct přesnou historii orloje, protože i ta je zahalena zvláštním tajemstvím. Ví se samozřejmě, kdo orloj sestrojil, patrně na podkladě výpočtů Šindelových, ale jsou to všechno dohady, které sice jsou podloženy jistými nálezy a zápisky, ale jejich věrohodnost samozřejmě není stoprocentní. Pak se třeba ani neví, jak dlouho na něm jsou umístěni apoštolové, to je taky zajímavá věc. Všechno je to dáno tím, že orloj údajně - už od doby Táborského a všichni to opakovali - pocházel z roku 1590 a že ho postavil známý Mistr Hanuš, vlastním jménem Jan Růže. A teprve později v roce 1962 se ukázalo, že ani tohle není pravda, že orloj je daleko starší. Takže záhad kolem orloje je velmi mnoho. Magický je i samotný princip orloje, nejenom astrolábu jako takového, celá jeho koncepce vychází z magie doby, ve které vznikl. Byl to konec oné slavné doby po Karlu IV., kdy lidé, my to třeba dneska vidíme jinak, ale oni tehdy věřili v apokalypsu, ve zjevení sv. Jana, a připravovali se na konec světa; bylo to období chiliasmu. A orloj má ve své sochařské výzdobě spoustu prvků, jejichž význam je pro nás i dnes záhadou - jsou tam různí ptáci a figury a my nevíme, co přesně znamenali. Jako celek je orloj úžasně dílo. Opravdu geniální.

Jak vypadá pracovní den orlojníka? Jste jím na celý úvazek?

Ne, kdepak, nepotřebuje denní péči.

Jak často ho tedy prohlížíte?

Pravidelná prohlídka je každý pátek ráno, ale jinak ho vidím denně na internetu na webové kameře i se zvukem. Orloj je monitorován, jednak ho monitoruje policie, ale existuje i na veřejně přístupném serveru.

K péči o orloj potřebujete podporu mnoha dalších odborníků, matematiků, astronomů, historiků atd. Jste umělecký sochař a přesto na konferenci věnované pražskému orloji pochvalně zaznělo, že vy sám jste matematiky a astronomy inspiroval k některým dalším úvahám a dalším propočtům. Co může umělecký pohled nabídnout navíc?

Nemám na starost úplně všechno, třeba restaurování soch mají na starosti jiní, na mě spočívá především péče o stroj a to úplně stačí, i tak je tam dost práce. Jinak astroláb, samozřejmě z povrchního pohledu, není zas tak složitá věc, s nebeskou mechanikou nemám velký problém. Dokonce jsem si asi před pěti lety postavil svůj vlastní orloj, protože tehdy jsem opravoval orloj litomyšlský a ten mě inspiroval. Říkal jsem si, že to přece není tak složité - a tak jsem si

vyřezal kolečka a mám ho na zdi. Má 92cm v průměru a dodneška šlape. Takže tam jsem se poprvé setkal s problémem astrolábu a s výpočty. Musím ale říct, že problémy jsem měl s tím, že mi někdy nesedí poloha měsíce, tak jsem zkoumal a porovnával praxi se strojovým chodem, až jsem přišel na to, že tam je velká odchylka asi 7 stupňů, která osciluje kolem pravidelného strojového pohybu, když je astroláb poháněn strojovým mechanismem, zatímco na nebi je to strašně složitě.

A tento nedostatek, který jste zmínil, pražský orloj nemá?

Má, samozřejmě, ale tím, že dr. Šíma vypočítal tu střední, ideální polohu, tak teď je orloj, mluvím o měsíci, jeho poloze na ekliptice, nastaven tak, že jeho odchylka je maximálně 7 stupňů do plusu nebo do mínusu a je to odchylka velmi krátkodobá, protože potom se chyba mění přibližně asi o jeden stupeň za den, takže nemá smysl honit měsíc po ekliptice po orloji a neustále ho přestavovat. Je nastaven přesně a odchylka je optimalizována na minimum.

Může mít orlojník a navíc k tomu umělec prostor pro vlastní nápady a plány s orlojem nebo je to jen služba geniálnímu, dokonalému a neměnnému dílu?

Ve velmi omezené míře. Mám své plány do budoucna a už jsem je i diskutoval s památkáři. Chtěl bych na orloji vrátit pohyb kohoutovi. Nahoře je kohout od Františka Kamberského z roku 1882, který byl patrně inspirován štrasburským kohoutem, který je a vždycky byl v katedrále v interiéru, ale jeho současná podoba je už pozměněná. Původní kohout je ale velmi složitý. A protože je interiérový, mohli si jeho tvůrci dovolit, že má dřevěné tělo, kovaná brka a dělá takový zvláštní pohyb - a při tom pohybu natřásá i brky..(smích)

... to mohl opravdu sestrojít jen mužský...

... ano, jen hračkové... A po další opravě pražského orloje, která byla na konci 19. století, František Kamberský, hodinář, zaměstnanec firmy Hainz, poté dělal hodináře v Táboře, tam udělal zmíněného kohouta. V mnoha popisech předválečných je ale psáno, jak kohout při kokrhání mává křídly. Po požáru v roce 1945, kdy kohout shořel, udělali jiného kohouta, a on od té doby už jenom tak líně pohne křídly a hlavou a není to vůbec vidět, prostě udělali to ne moc dobře. Takže bych mu chtěl pohyb vrátit, ale musím to samozřejmě prodiskutovat s památkáři.

To je snad jediná věc, která se na orloji dá změnit, protože to je návrat k původnímu stavu a kohout není zas tak stará záležitost. Jinak se samozřejmě do orloje nesmí zasahovat.

Děkuji za rozhovor.

(Marie Kohoutová)